

Kommunal- og
distriktsdepartementet

Handlingsplan

Handlingsplan mot antisemittisme 2025–2030

Handlingsplan mot antisemittisme 2025–2030

Innhold

Forord	6
Tiltaksversikt	8
1 Innledning	10
2 Mål og innsatsområder	12
Evaluering av innsatsen mot antisemittisme	13
3 Hva er antisemittisme?	14
Arbeidet med en enhetlig definisjon	14
Holocaust og antisemittisme	15
Israelkritikk og antisemittisme	16
Antisemittisme i dag	17
Ny teknologi, internettkultur og antisemittisme	17
4 Den jødiske minoriteten i Norge	18
5 Den aktuelle situasjonen	20
Holdninger til jøder i befolkningen	21
Den jødiske minoritetens erfaringer	21
6 Dialog og et velfungerende demokrati	23
7 Kunnskap og kompetanse	27
Barnehagens verdigrunnlag	27
Innholdet i skolen – verdier og prinsipper for opplæringen	27
Kontroversielle temaer i skolen	28
Undervisning om konspirasjonsteorier i videregående skole	28
8 Trygghet og sikkerhet	31
9 Innsats mot antisemittisme utenfor Norge	33
IHRA	34
Europarådet	35
Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)	35
De forente nasjoner (FN)	35
Litteraturliste	36

Forord

Regjeringen ønsker et likestilt og mangfoldig samfunn som er trygt for alle. Det er fortsatt nødvendig med en aktiv og helhetlig innsats for å motvirke antisemittisme. Vi legger nå fram en ny handlingsplan mot antisemittisme (2025–2030), som den tredje i rekken. Vi ser at mange av tiltakene vi har hatt i flere år virker. Samtidig er antisemittisme en utfordring som krever langsiktig innsats.

I dag bidrar krig og konflikt i Midtøsten til økte motsetninger i samfunnet vårt og påvirker intensiteten og omfanget av antisemittisme i Norge. Trusler rettet mot jødiske institusjoner har økt og senest i mai 2024 var det et fysisk angrep mot synagogen i Trondheim. Den norske jødiske minoriteten, som består av rundt 1500 personer, er liten og ekstra utsatt når antisemittisme brer om seg. Det er vårt felles ansvar at alle jøder, spesielt barn og unge, føler seg trygge og inkludert i Norge og ikke blir utsatt for hatytringer eller diskriminering.

Handlingsplanen mot antisemittisme er en del av regjeringens arbeid med å forsterke og fornye innsatsen mot rasisme, hets og diskriminering på grunn av etnisitet og religion. Regjeringen har definert følgende tre overordnede innsatsområder i arbeidet: 1) Dialog og et velfungerende demokrati 2) Kunnskap og kompetanse 3) Trygghet og sikkerhet. De 22 tiltakene i denne handlings-

planen er gruppert etter disse innsatsområdene. I tillegg inngår Norges innsats og tiltak mot antisemittisme internasjonalt i planen. Handlingsplanen skal være dynamisk, slik at tiltak kan justeres underveis og nye kan komme til.

Selv om situasjonen i dag er utfordrende, er dessverre ikke antisemittisme noe nytt i Norge. Antisemittiske forestillinger lå bak grunnlovfestingen av at jødene fortsatt ikke fikk adgang til riket i 1814. Holocaust fikk fatale konsekvenser for jødene i Norge og jødehatet finnes fremdeles i deler av befolkningen i dag. Antisemittismen er både seiglivet og tilpasser seg samfunnsutviklingen. Regjeringen mener derfor at det er nødvendig med tiltak på flere områder samtidig. Målet er at tiltakene i handlingsplanen *samlet* skal motvirke antisemittisme i Norge.

Regjeringen vil rette en stor takk til alle som har bidratt med innspill, både forskere, representanter fra ulike organisasjoner og enkeltpersoner. En spesiell takk til Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter i Oslo. Sist, men ikke minst, vil vi takke representanter fra det jødiske miljøet her i Norge, som har bidratt med sine erfaringer og sitt engasjement og gitt gode innspill underveis i prosessen.

Oslo, 11. november 2024

Jonas Gahr Støre
Statsminister

Emilie Enger Mehl
Justis- og beredskapsminister

Espen Barth Eide
Utenriksminister

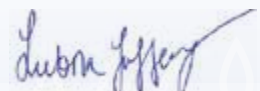
Kari Nessa Nordtun
Kunnskapsminister

Erling Sande
Kommunal- og distriktsminister

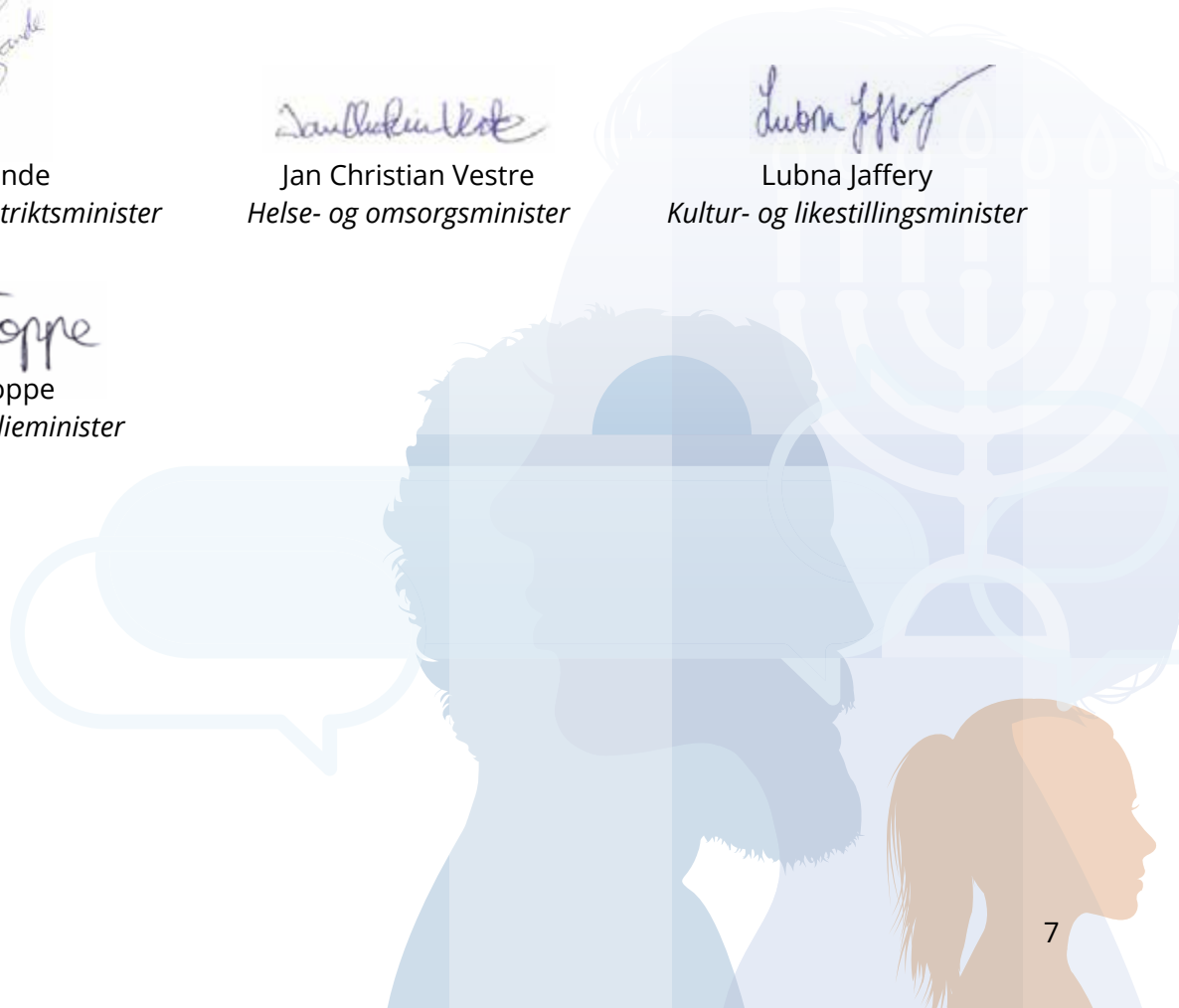
Jan Christian Vestre
Helse- og omsorgsminister

Lubna Jaffery
Kultur- og likestillingsminister

Kjersti Toppe
Barne- og familieminister

Tiltaksoversikt

Dialog og et velfungerende demokrati

- 1 Videreføre støtten til Jødiske veivisere og andre informasjonstiltak
- 2 Styrke den jødiske minoritetens egne organisasjoner
- 3 Sikre gode rammevilkår for de jødiske museene i Oslo og Trondheim og for Jødisk kulturfestival Trondheim
- 4 Videreføre tilskuddene til dialog, debatt, samarbeid og kunnskapsutvikling på tros- og livssynsfeltet
- 5 Øke støtten til Stopp hatprat
- 6 Styrke tilskuddsordningen mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer
- 7 Bedre informasjon til barn og unge om rasisme, diskriminering og gruppefiendtlighet
- 8 Styrke motstandskraften mot desinformasjon

Kunnskap og kompetanse

- 9 Styrking av Dembra
- 10 Evaluere Dembra
- 11 Styrke freds- og menneskerettighetssentrene
- 12 Gjennomgå og vurdere videreføring av nasjonal tilskuddsordning for skoleturer

- 13 Styrke demokratiopplæring, kritisk tenkning og elevmedvirkning

- 14 Få mer kunnskap om jødisk liv og antisemittisme i Norge i dag

- 15 Undersøke befolkningens holdninger til etniske og religiøse minoriteter hvert femte år

- 16 Kartlegge sammenhengen mellom helse og opplevd rasisme og diskriminering

Trygghet og sikkerhet

- 17 Dialog mellom politiet og jødiske trossamfunn

- 18 Styrke kompetansen i politiet om hatkriminalitet

Innsats mot antisemittisme utenfor Norge

- 19 Dele Norges erfaringer med å bekjempe antisemittisme i internasjonale fora

- 20 Støtte tiltak for å bekjempe antisemittisme og ivareta jødisk kulturarv, innen rammen av nye EØS-midler

- 21 Styrke innsatsen for å bekjempe antisemittisme og holocaustfornektelse gjennom internasjonalt samarbeid

- 22 Ta opp brudd på jøders rett til tros- og livssynsfrihet og intoleranse mot jøder

Innledning

Omfanget av antisemittisme har økt i Norge etter at Hamas utførte terrorangrep mot Israel 7. oktober 2023 og den påfølgende krigen i Midtøsten. Det rammer jøder i Norge. «Jøde» har lenge blitt brukt som skjellsord, mange opplever hets fordi de er jøder, noen har mottatt direkte trusler og mange tør ikke å vise sin jødiske identitet eller bruke jødiske symboler i det offentlige rom. Dette er en utvikling regjeringen ønsker å snu og legger med denne handlingsplanen opp til å videreføre og styrke innsatsen mot antisemittisme i årene framover.

Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) har gjennomført tre større undersøkelser om befolkningens holdninger til jøder, i 2012, 2017 og 2022. I mai 2024 presenterte HL-senteret en ny kartlegging – en forkortet versjon av tidligere undersøkelser med enkelte nye spørsmål – som hadde til hensikt å undersøke om holdningene i befolkningen hadde endret seg etter terrorangrepet mot Israel 7. oktober 2023 og den påfølgende krigen i Midtøsten. Undersøkelsen viser at internasjonale forhold påvirker holdninger til jøder her i landet. I undersøkelsen svarer for eksempel 30 prosent av respondene at Israels krigføring i Gaza har gjort dem mer

negativt innstilt til jøder generelt.¹ Også i andre vestlige land øker antisemittiske holdninger og handlinger.² Antisemittisme på internett og globale digitale plattformer øker også.

Økt antisemittisme rammer ikke bare jødene, men oss alle. Det er storsamfunnets ansvar å motvirke antisemittisme i likhet med andre fordommer, hets og rasisme. Representanter for regjeringen og ledere i politiske partier, kulturlivet, frivillige organisasjoner og tros- og livssynssamfunn har et særskilt ansvar for å jobbe mot fordommer og å ta tydelig til orde mot antisemittisme.

¹ *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2024*, Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, 2024.

² *Jewish people's experiences and perceptions of antisemitism – EU survey of Jewish people*, European Union Agency for Fundamental Rights, 2024, *Polisanmälda hattbrott med antisemittiska motiv under hösten 2023*, Brottsförebyggande rådet, 2024, *Sixth Survey of European Jewish Community Leaders and Professionals*, JDC-International Centre for Community Development (JDC-ICCD), 2024, *Audit of Antisemitic Incidents 2023*, Anti-Defamation League, 2024.

De jødiske veiviserne ble tildelt Sønstebyprisen i 2024. Foto: Krister Sørbø, Forsvarets forum

Den norske kirke ser på holdninger i egne rekker. I april 2024 mottok kirken utredningen Den norske kirke i møte med jødedom og jøder, som den nå har til behandling.

Se lenke: [den norske kirke i møte med jødedom og jøder.pdf \(kirken.no\)](#)

Selv om det er storsamfunnets ansvar å motvirke antisemittisme, står også den jødiske minoriteten selv for noen sentrale tiltak. Jødiske veivisere er eksempel på et viktig informasjonstiltak rettet mot elever i videregående skole. Veiviserne bidrar til å synliggjøre jøder, formidle kunnskap om jødedom og jødisk historie i Norge og motvirke antisemittisme. De jødiske veiviserne har fått oppmerksomhet både i Norge og utenfor landets

grenser. Veiviserne deltok blant annet på en konferanse om antisemittisme arrangert av Organisasjonen for samarbeid og sikkerhet i Europa (OSSE) på Malta i april 2024, hvor de presenterte tiltaket og fortalte om sine erfaringer.³ De jødiske veiviserne ble også tildelt Sønstebyprisen i 2024, som er en høyhengende anerkjennelse, for sin innsats over flere år.⁴ I 2025 er det ti år siden ordningen med Jødiske veivisere startet opp.

³ For mer om konferansen, se [Conference on addressing Anti-Semitism in the OSCE region | OSCE](#)

⁴ For mer om prisutdelingen, se [Gunnar Sønstebys minnefond](#)

2

Mål og innsatsområder

Norge har hatt tiltak mot antisemittisme siden 2015 og handlingsplaner mot antisemittisme siden 2016, først *Handlingsplan mot antisemittisme 2016–2020* og så *Handlingsplan mot antisemittisme 2021–2023 – en videreføring*. De løpende tiltakene mot antisemittisme er videreført i 2024.

I denne nye handlingsplanen mot antisemittisme som varer ut 2030, vil regjeringen legge til rette for dialog mellom ulike grupper i samfunnet fordi vi vil sikre et velfungerende demokrati med gjensidig respekt mellom mennesker, der alle kan delta på lik linje. Vi skal fortsette arbeidet med å bygge kunnskap og kompetanse om rasisme, antisemittisme, hets og diskriminering i ulike deler av samfunnet. Alle skal oppleve trygghet og sikkerhet, uavhengig av bakgrunn, og alle har rett til å ytre seg uten å bli hetset på grunn av sin etnisitet eller religion. I oppfølgingen av handlingsplanen vil vi prioritere tiltak som bidrar til økt trygghet for barn og unge. På den måten vil regjeringen fortsette å styrke og ivareta verdier vi setter høyt i det norske samfunnet, som tillit, likestilling og demokrati.

Regjeringen jobber i tillegg med en handlingsplan mot muslimfiendtlighet som er planlagt lagt fram i desember 2024 og en handlingsplan mot hets og diskriminering av samer som skal legges fram tidlig i 2025.

Basert på de ovennevnte målene har regjeringen fastsatt tre felles innsatsområder for handlingsplanene mot antisemittisme, muslimfiendtlighet og hets og diskriminering av samer:

1. Dialog og et velfungerende demokrati
2. Kunnskap og kompetanse
3. Trygghet og sikkerhet.

Tiltakene i handlingsplanen mot antisemittisme er gruppert etter disse tre innsatsområdene, i kapitlene 6, 7 og 8. I tillegg beskriver kapittel 9 innsats og tiltak utenfor Norge. Tiltakene gjennomføres innenfor de berørte departementers gjeldende budsjettammer.

Evaluering av innsatsen mot antisemittisme

Den samlede innsatsen mot antisemittisme i perioden 2016–2023 har blitt evaluert av Proba samfunnsanalyse på oppdrag fra Kommunal- og distriktsdepartementet. Evalueringen forelå i april 2023 og viser i grove trekk at tiltakene mot antisemittisme i stor grad svarer til utfordringsbildet her i landet og at tiltakene er målrettete. Videre viser den at representanter for den jødiske minoriteten, relevante forskningsmiljøer og representanter for myndighetene opplever at handlingsplanene er godt forankret og følges opp. Evalueringen tilrår i stor grad videreføring av gjeldende innsats, men viser blant annet at det i liten grad finnes konkrete tiltak for å motvirke antisemittisme på internett og i sosiale medier, og tilrår mer forskning om antisemittisme på internett. I tillegg anbefaler Proba samfunnsanalyse at mer målrettete tiltak rettet mot definerte miljøer hvor antisemittiske holdninger er mer utbredt, bør vurderes framover.

Denne handlingsplanen bygger videre på tiltak og erfaringer fra både de to tidligere planene og evalueringen, og har også noen nye tiltak. Utfordringsbildet, når det gjelder antisemittisme, er et helt annet i dag enn da de to foregående planene ble lagt fram.

Handlingsplan mot rasisme og diskriminering – ny innsats 2024–2027

Handlingsplan mot rasisme og diskriminering – ny innsats 2024–2027 ble lansert i november 2023 og inneholder 50 tiltak innenfor områdene arbeidsliv, ungdom, lokalt arbeid og mer kunnskap. Tiltakene er rettet mot alle grupper som opplever rasisme og diskriminering, og bygger på tidligere innsats, kunnskapsgrunnlag og erfaringer. Regjeringen skal gjennomføre en midtveisrapportering om status for tiltakene i 2025 som skal benyttes som grunnlag for videre arbeid og drøftinger med blant andre kommuner, partene i arbeidslivet og frivilligheten for å sikre videre innsats mot rasisme og diskriminering. Eksempler på tiltak er oppfølging av trakassering og diskriminering i arbeidslivet, tiltak for å sikre trygge og gode skolemiljø, mangfoldstiltak i politiet, kompetansehevingstiltak og økt kunnskap.

3

Hva er antisemittisme?

Antisemittisme brukes om fiendtlige holdninger og handlinger rettet mot jøder eller det som oppfattes som jødisk, basert på bestemte forestillinger om jøder. Antisemittismen kan opptre som alt fra fordommer til rotfestet hat, forfølgelse og folkemord og kan være like sterk i land og områder hvor det bor få eller ingen jøder, som i områder som har hatt jødisk befolkning i lang tid.⁵

Antisemittisme finnes i ulike miljøer, både i ytre høyre, ytre venstre, kristne og muslimske miljøer, og har til ulike tider vist seg på mange forskjellige måter, som for eksempel antijudaisme, rasebiologisk antisemittisme og moderne sekulært jødehat.⁶

Det er vanlig å skille mellom ulike uttrykk for antisemittisme, den kan for eksempel manifestere seg som holdninger hos individer og i form av handlinger. Dette skillet er blant annet viktig fordi holdninger til jøder kan bedre seg i en befolkning samtidig som antall angrep på jødiske mål øker, for eksempel fordi radikale krefter blir mer voldelige.

⁵ *Handlingsplan mot antisemittisme 2016–2020 og Handlingsplan mot antisemittisme 2021–2023 – en videreføring*, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2016 og 2021.

⁶ *Jødehat. Antisemittismens historie fra antikken til i dag*. T. B. Eriksen, H. Harket og E. Lorenz, Cappelen Damm, 2009.

Klassiske antisemittiske forestillinger inkluderer ideer om jøder som fremmede, politisk og økonomisk mektige og uten lojalitet til nasjonalstaten. Konspirasjonsforestillinger om jøder går ofte ut på at de representerer en skjult og farlig makt i verden som kontrollerer mediene, bankvesenet og politikken.

Arbeidet med en enhetlig definisjon

Antisemittisme er et komplekst fenomen, og det er derfor vanskelig å gi en enkel definisjon av hva antisemittisme faktisk er. Det pågår diskusjoner i både akademiske og politiske miljøer om hva som skal inngå i en definisjon.

Norge er medlem av det internasjonale nettverket «International Holocaust Remembrance Alliance» (IHRA) sammen med 34 andre land. IHRA har sitt utspring i Stockholmserklæringen fra 2000, som understreker det internasjonale samfunnets plikt til å bekjempe folkemord, etnisk rensing, rasisme, antisemittisme og fremmedfrykt. IHRA har utarbeidet en arbeidsdefinisjon av antisemittisme som ikke er juridisk bindende, og som ble vedtatt ved konsensus på plenumsrådet i IHRA i 2016:

Tagging på Furuset t-banestasjon, desember 2023. Foto: Ali Al-Faraj

Antisemittisme er en bestemt oppfatning av jøder og kan komme til uttrykk som hat mot jøder. Språklige og fysiske former for antisemittisme rettes mot jødiske og ikke-jødiske enkeltpersoner og/eller deres eiendom, og mot jødiske institusjoner og religiøse samlingssteder.

IHRAs arbeidsdefinisjon er supplert med eksempler for å skape bevissthet om hvorvidt uttrykte holdninger eller handlinger er å anse som antisemittiske. Blant eksemplene finner vi fornektelse av holocaust og det å holde jødene kollektivt ansvarlig for handlinger utført av enkeltpersoner. Flere av eksemplene nevner Israel. IHRA understreker samtidig at kritikk av Israel, innenfor samme rammer som kritikk av andre stater, ikke kan ses på som antisemittisme. IHRAs liste med eksempler er ikke å anse som uttømmende og er blant annet blitt kritisert for ikke å ta for seg konspirasjonsteorier, som kan være sentrale elementer i antisemittiske forestillinger.

Det er ikke alltid åpenbart om et utsagn eller en handling er antisemittisk. Vurderingen av om en holdning eller handling er antisemittisk er ofte kontekstavhengig. Det kan være nødvendig å kjenne til antisemittisme som fenomen, antisemittiske

konspirasjoner og antisemittismens historie, for å identifisere antisemittisme.⁷

Holocaust og antisemittisme

Holocaustfornektelse, altså å hevde at holocaust ikke fant sted, har vært et sentralt element i antisemittismen etter andre verdenskrig. I dag er det blant annet eksempler på at holocaustfornektelse kommer åpent til uttrykk på YouTube og hos enkelte influensere som har mange unge følgere både i Norge og i andre land. I Norge har nesten hele befolkningen hørt om holocaust, men det er lavere kjennskap til holocaust blant muslimske innvandrere.⁸ Vi har ikke tall på hvor mange i Norge som direkte fornektet at holocaust har funnet sted. Holocaustfornektelse er primært knyttet til miljøer i politisk ideologiske randsoner, som nynazistiske miljøer.⁹

⁷ *Working definition on antisemitism*, International Holocaust Remembrance Alliance: [What is antisemitism?](#)

⁸ *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2022. Befolkningsundersøkelse, minoritetsstudie og ungdomsundersøkelse*, V. Moe (red.), Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, 2022.

⁹ *Old hate in New Media: Understanding of Antisemitism and Boundary-Making in the Norwegian Public Sphere*, B. Haanshuus, Universitetet i Oslo, 2024.

Holocaustforvrengning, som handler om å trekke i tvil omfang, årsaker og konsekvenser av holocaust, er antagelig mer utbredt enn holocaustfornektelse.¹⁰ Holocaustforvrengning innebærer ofte et element av å tillegge jødene selv skylden for at folkemordet fant sted, eller påstander og anklager om at jødene misbruker beretningene om holocaust til sin fordel. Å snu om på hvem som er offer og overgriper er en velkjent trope fra det antisemittiske repertoaret.¹¹

HL-senterets holdningsundersøkelse for 2022 og 2024 viser at det å sette likhetstegn mellom (analogi) nazistenes behandling av jødene under andre verdenskrig og Israels behandling av palestinerne i dag, har stor støtte i befolkningen i Norge. I 2022 støttet omtrent en tredjedel av befolkningen denne analogien, i 2024 støttet over halvparten (51 prosent) det samme. Dette er et høyt tall, også i internasjonal sammenheng. Det er en viss sammenheng mellom tradisjonelle antisemittiske holdninger og støtte til denne analogien.¹² Kartlegginger i andre europeiske land har tidligere vist at et flertall av jøder oppfatter en påstand om at Israel oppfører seg «som nazistene» mot palestinerne, som antisemittisk.¹³

Israelkritikk og antisemittisme

Å kunne ytre seg fritt og å ha fri tilgang til informasjon er en menneskerettighet. Kritikk av staten Israel og israelske myndigheter kan være både sterk og ubalansert uten å være antisemittisk.

¹⁰ *Holocaust denial and distortion*, International Holocaust Remembrance Alliance: *Holocaust denial and distortion*

¹¹ *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2024*, Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, 2024, s. 10.

¹² *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2024*, Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, 2024, s. 10.

¹³ *Experiences and perceptions of antisemitism. Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU*, European Union Agency for Fundamental Rights, 2018, s. 25.

Samtidig er det eksempler på at det som oppfattes som negative handlinger utført av staten Israel, beskrives som resultat av iboende, negative karaktertrekk hos jøder. Det hender med andre ord at Israel-kritikk inkluderer eller bygger på antisemittiske forestillinger.

Sionisme

Sionisme som en kultur-politisk bevegelse oppsto i Europa mot slutten av 1800-tallet som reaksjon på diskriminering av jøder og økende antisemittisme. Den sionistiske bevegelsens mål var å skape et nasjonalt hjem for jøder og bygger på det jødiske folkets ønske og håp om å vende tilbake til sitt gamle hjemland i landet Israel (Eretz Israel) slik det omtales i jødiske religiøse skrifter. Navnet er avledet av Sion (Zion) en av de jødiske betegnelsene på Tempelhøyden og byen Jerusalem.¹⁴

Sionisme-begrepet er i dag politisert og tillegges forskjellig innhold fra ulike hold.

Jøder kan se på seg selv som sionister fordi de støtter staten Israels eksistens, uten nødvendigvis å være enige med den israelske regjeringen til enhver tid. Det gjelder også jøder som ikke er borgere i Israel. Sionister kan både være religiøse og sekulære. Jøder kan også være antisionister, som ikke støtter ideen om en egen jødisk stat eller staten Israel. Også mange uten jødisk bakgrunn regner seg som sionister eller antisionister.

¹⁴ *Sionisme*, B. Groth, Store norske leksikon.

Antisemittisme i dag

Antisemittisme kommer i stadig nye varianter og fyller nye sosiale og politiske funksjoner ettersom samfunnet endrer seg. Både historisk og i dag blir antisemittisme i stor grad aktivert av kriser i samfunnet. En annen faktor er konflikten i Midtøsten. Det er eksempler på at antisemittiske konspirasjonsteorier har blitt produsert og endret seg som respons på kriser, som for eksempel økonomiske nedgangstider, migrasjon, koronapandemien og den russiske invasjonen og krigføringen i Ukraina. Jødene har blitt beskyldt for å stå bak både massemigrasjon, virusspredning og krig for angivelig å oppnå makt og kontroll.

Etter Hamas' terrorangrep på Israel 7. oktober 2023 og den påfølgende krigen i Midtøsten, har det oppstått nye konspirasjonsfortellinger om jøder, og antisemittiske holdninger og handlinger i Norge og andre vestlige land har økt. I Europa har også den israelsk-palestinske konflikten lenge vært en delmotivasjon for jihadistisk voldelig ekstremisme og terror rettet mot jødiske mål.

Ny teknologi, internettkultur og antisemittisme

Antisemittismens karakter og uttrykksmåter endres og blir mer synlig gjennom ny teknologi og internettkultur. I ulike fora fremmes antisemittisme gjennom memetisk ironi og humor.¹⁵ «Memer» – som visker ut grensen mellom humor, underholdning og dehumaniserende innhold – blir brukt for å fremme antisemittisk propaganda og opp-

fordre til vold. Det kreves et visst nivå av digital og teknologisk kompetanse for å produsere og forstå memer som fremmer vold og konspirasjonsfortellinger. Dette innebærer også at en del ekstremistisk innhold ikke vil bli identifisert av moderatører eller myndigheter. Ekstremismekommisjonens rapport, som ble presentert i mars 2024, peker på at høyreekstreme og islamistiske grupper eksperimenterer med bruk av kunstig intelligens (KI), blant annet KI-genererte bildeverktøy, for å spre rasistisk og antisemittisk innhold.¹⁶

En dansk studie publisert i desember 2023, som ved hjelp av maskinlæring¹⁷ kartla den danske digitale offentligheten på Facebook før 7. oktober 2023, viste at hver tiende kommentar kan karakteriseres som antisemittisk i samtaler som dreier seg om jøder.¹⁸ Flere undersøkelser viser at den digitale hverdagen har endret seg for mange jøder etter 7. oktober 2023. En undersøkelse gjennomført av Analyse & Tall i september 2024, i samarbeid med Amnesty International Norge, peker på at jøder i Norge har blitt mer utsatt for netthets.¹⁹ En internasjonal rapport fra 2024 viste at nynazister bruker TikTok for å rekruttere nye medlemmer og spre ekstremistisk innhold.²⁰ TikTok er en spesielt populær sosial plattform blant ungdom og unge voksne.

¹⁵ Memer sikter i nyere tid gjerne til kulturelle uttrykk, for eksempel vitser, bilder, sitater eller videoer, som spres fra person til person gjennom blant annet internett og sosiale medier (*Mem*, K. A. Bjørkelo, Store norske leksikon, og *Antisemittisme som passer for deg*, E. Hercz, Universitetet i Oslo, 2021).

¹⁶ NOU 2024:3 *Felles innsats mot ekstremisme: Bedre vilkår for det forebyggende arbeidet*, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, 2024.

¹⁷ Maskinlæring er en spesialisering innen kunstig intelligens hvor man bruker statistiske metoder for å la datamaskiner finne mønstre i store datamengder (*Maskinlæring*, A. Tidemann, Store norske leksikon).

¹⁸ *Online antisemitism on Facebook 2023*, #AMOS – Alliancen mot online antisemittisme, 2023.

¹⁹ *Debatten om konflikten i Midtøsten på sosiale medier*, Analyse & Tall og Amnesty International Norge, 2024.

²⁰ *NazTok: An organized neo-Nazi TikTok Network is getting millions of views*, N. Docteur, G. Fiennes, C. O'Connor, Institute for Strategic Dialogue, 2024.

4

Den jødiske minoriteten i Norge

Jødene er både en religiøs og kulturell minoritet og en av fem nasjonale minoriteter i Norge.²¹ Som nasjonal minoritet er jødene omfattet av Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter. Politikken overfor nasjonale minoriteter bygger på prinsippet om likeverd og ikke-diskriminering.

Den norske jødiske minoriteten består i dag av rundt 1500 personer. Det tilsvarer om lag 0,03 prosent av befolkningen. Da Norge fikk sin grunnlov i 1814 var det med en passus i paragraf 2 som fortsatt forbød jøder å komme til landet.²² I 1851 ble denne grunnlovsbestemmelsen opphevet. Innvandring fra Øst-Europa, primært fra Tsar-Russland på 1800-tallet, førte til at det ble dannet et jødisk miljø i Oslo og i Trondheim. I 1940 bodde det om lag 2100 jøder i Norge. Holocaust rammet jødene i Norge hardt. Mer enn en tredjedel ble brutalt drept.

I dag er minoriteten sammensatt, både med tanke på etnisk bakgrunn, grad av religiøsitet og forholdet til tradisjoner. Mange knytter sin jødiske identitet like mye til kultur, tradisjon og historie, som til religion. Det at det er få jøder i Norge, kan gi noen utfordringer knyttet til å ivareta jødiske høytider og eventuelt overholde religiøse regler. Det gjelder kanskje spesielt for dem som bor utenfor Oslo og Trondheim.

Det er to jødiske trossamfunn i Norge, Det jødiske samfunn i Trondheim (etablert i 1905) og Det Mosaiske Trossamfund i Oslo (etablert i 1892), som til sammen hadde 755 registrerte medlemmer i 2023. Disse to samfunnene har vært bærebjelkene for organisert jødisk liv i Norge siden 1945. Det er en synagoge i hver av byene. Menighetene har både religiøse og sekulære medlemmer. Det finnes i tillegg en liten ortodoks jødisk gruppe i Oslo, som ikke er registrert som trossamfunn, og en jødisk organisasjon i Bergen. Det er også norske jøder som ikke er tilknyttet noen menighet eller jødisk organisasjon.

²¹ En nasjonal minoritet er en etnisk, religiøs og/eller språklig minoritet med langvarig tilknytning til landet. I Norge er det kvener/norskfinner, jøder, skogfinner, romer og romanifolk/tatere som har status som nasjonale minoriteter.

²² Jesuitter og munkeordener fikk heller ikke adgang til riket. Loven var en innstramming av Kong Christian den Vs norske lov av 1687.

En viktig aktivitet i de to menighetene i Oslo og Trondheim er å gi barn og ungdom opplæring i jødedommen og jødisk kultur. Det Mosaiske Trossamfund i Oslo driver både en barnehage og et alders- og sykehjem.

Jødene har tradisjonelt holdt en relativt lav profil i det norske samfunnet når det gjelder å utøve sin religion og ivareta sine tradisjoner. I dag er Norge et religiøst, kulturelt og etnisk mangfoldig samfunn, og også jødiske stemmer og jødisk kultur har blitt mer synlig. Jødisk kulturfestival Trondheim og Jødiske kulturdager i Oslo bidrar blant annet til å vise fram et mangfold av jødiske kulturuttrykk. Det er også miljøer i flere byer som arrangerer debatter i samarbeid med litteraturhus og biblioteker. Både de to trossamfunnene, de jødiske museene i Oslo og Trondheim og enkeltpersoner i den jødiske minoriteten har bidratt til økt synlighet.

Det Mosaiske Trossamfund (DMT) deltar i det årlige *Kontaktforum mellom nasjonale minoriteter og sentrale myndigheter*, sammen med andre nasjonale minoritetsorganisasjoner.²³ DMT og Det jødiske samfunn i Trondheim har ellers kontakt med myndighetene i saker som angår dem. Dette er i tråd med myndighetenes politikk overfor nasjonale minoriteter og Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter, som Norge ratifiserte i 1999.

²³ Organisasjoner som mottar driftstilskudd over tilskuddsordningen *Driftstilskudd til organisasjoner for nasjonale minoriteter*, blir invitert på Kontaktforum.

5

Den aktuelle situasjonen

8. oktober 2024 endret Politiets sikkerhetstjeneste (PST) sin vurdering av terrortrusselnivået i Norge, fra moderat (nivå 3) til høy (nivå 4). PST viste til at det først og fremst var trusselen mot jødiske og israelske institusjoner og interesser som var forhøyet. Endringen kom blant annet som følge av eskaleringen av situasjonen i Midtøsten og kommende jødiske høytider. PST viste til at ekstreme islamister og høyreekstremister har et mangfoldig fiendebilde, men at jødiske og israelske institusjoner og interesser har en vedvarende sentral posisjon hos begge disse gruppene. I tillegg viste PST til at økonomisk motiverte aktører, for eksempel kriminelle nettverk og grupperinger med en form for knytning til Iran, kan la seg rekruttere til å utføre terrorangrep mot jødiske og israelske institusjoner og interesser i Europa. PST understreket i sin vurdering at situasjonen var uavklart og i stadig utvikling. Trusselvurderingene til enhver tid ligger på PSTs hjemmeside [pst.no](https://www.pst.no).

Antisemittisme som motiv for hatkriminalitet

I april 2018 ble antisemittisme skilt ut som et eget hatmotiv i politiets straffesakssystem, slik at man kan registrere og hente ut statistikk for anmeldelser av hatkriminalitet med antisemittiske motiv. Det var 19 anmeldelser knyttet til antisemittisme som motiv for hatkriminalitet både i 2021 og 2022. I 2023 ble det registrert 50 anmeldelser av hatkriminalitet med antisemittisme som motiv, og halvparten av disse anmeldelsene kom etter 7. oktober 2023. Dette er anmeldelser som i all hovedsak er meldt til Oslo politidistrikt. Under følger totaltall for perioden 2021–2023:

2021: 19
2022: 19
2023: 50

Holdninger til jøder i befolkningen

Senter for studier av Holocaust og livsynsminoriteter (HL-senteret) sin kartlegging av holdninger til jøder og muslimer i Norge, publisert i mai 2024, viser en økning i negative holdninger til jøder sammenliknet med liknende undersøkelser i 2012, 2017 og 2022. Den største endringen fra tidligere undersøkelser gjelder negative følelser eller anti-pati overfor jøder. I 2024 uttrykker 8,6 prosent av befolkningen i Norge motvilje mot jøder, mens tallet i 2022 var 4,7 prosent.

Totalt viser undersøkelsen for 2024 at 11,5 prosent av den norske befolkningen har utpregete fordommer mot jøder. Den samlede økningen i negative holdninger til jøder medfører ikke endring i konklusjonene fra tidligere undersøkelser om at tradisjonelle antisemittiske holdninger er lite utbredt i Norge. HL-senteret peker imidlertid på at det kan tyde på at utviklingen i Midtøsten påvirker holdninger til jøder i Norge. De tidligere undersøkelsene har vært gjennomført i perioder da situasjonen i Midtøsten har vært relativt rolig.

HL-senterets holdningsundersøkelser i 2017 og 2022 kartlegger også jøders og muslimers holdninger til hverandre. Disse viser at rundt 30 prosent av muslimer i Norge har fordommer mot jøder. Samtidig ser et tydelig flertall av jøder og muslimer muligheter for å samarbeide mot fordommer og diskriminering. Undersøkelsen i 2024 hadde ikke en slik kartlegging. Undersøkelsen i 2024 viser at antisemittisme er mer utbredt blant menn og personer med lav utdanning enn blant kvinner og personer med høy utdanning. Dette gjenspeiler funn fra de tidligere undersøkelsene. Antisemittisme er minst utbredt i den yngste aldersgruppen (18–29 år).

Den jødiske minoritetens erfaringer

Norske jøders opplevelse av antisemittisme kan i stor grad knyttes til den israelsk-palestinske konflikten, og flere opplever at de holdes personlig ansvarlig for Israels politikk. Dette er ikke noe nytt, men tendensen har blitt tydeligere.²⁴ Mange jøder i Norge kjenner i dag på frykt, usikkerhet og utenforskap knyttet til negative reaksjoner på Israels krigføring etter Hamas' terrorangrep mot sivile og gisseltakingen i Israel. Det er både trusler mot jødiske institusjoner, trusler og hets mot enkeltpersoner og trusler mot hjemmene til noen jødiske familier her i landet. Mange tør ikke lenger å bruke synlige jødiske symboler, som for eksempel å bære davidsstjernen som et smykke rundt halsen eller å ha den niarmede lysestaken i vinduskarmen til hanukka.

Det er også flere eksempler på at jødiske skolebarn og -ungdom opplever hets, og blir avkrevd å ta stilling til den pågående krigen av medelever, eller å måtte stå til ansvar for Israels krigføring. Barn og unge kan ha få eller ingen andre å støtte seg til i slike situasjoner, ettersom de ofte er den eneste jødiske eleven på sin skole. Jødiske ungdommer i Norge forteller også om ensomhet.²⁵ Som en ungdom sier i et intervju til avisen Vårt Land: «Folk må gjerne være sinte på Israel (...), men ikke la det gå utover mennesker som ikke har noe med de israelske militære handlingene å gjøre».

Jødene erfarer at det har blitt et mer polarisert ytringsklima i Norge og opplever at toleransen for antisemittisme i samfunnet har økt. Mange sier

²⁴ *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2022. Befolkningsundersøkelse, minoritetsstudie og ungdomsundersøkelse*, V. Moe (red.), Senter for studier av Holocaust og livsynsminoriteter, 2022.

²⁵ – *Jeg har ikke hørt «jævla kristen», liksom*. Vårt land, 20. januar 2024.

også at de er forsiktige med å uttale seg i offentligheten, på arbeidsplassen og i private sosiale sammenhenger. Da en gruppe fra den jødiske minoriteten under markeringen av kvinnedagen i Oslo 8. mars 2024 ønsket å rette søkelys mot at jødiske kvinner også er ofre for seksualisert vold, ble hetsen mot dem så kraftig at de var nødt til å forlate markeringen. I etterkant, 12. mars 2024, ble hendelsen blant annet diskutert i programmet Debatten på NRK.

Det har også vært offentlige uttrykk for antisemittisme i kjølvannet av krigen i Midtøsten, slik som for eksempel taggingen på Furuset T-banestasjon med budskapet «Hitler started it, we finished it». Taggingen skjedde 16. desember 2023, samme dag som fredsmarkeringer for Gaza ble arrangert flere steder i landet. Mange jøder i Norge opplever også at det ikke er rom for dem i markeringer for fred i Midtøsten. Tillitsvalgte i trossamfunnene i Oslo og Trondheim deltar imidlertid i den generelle offentlige debatten i den grad de har ressurser til det.

Det Mosaiske Trossamfund i Oslo (DMT) er opptatt av å opprettholde informasjonstiltakene mot antisemittisme som de har drevet i snart ti år, i samme omfang som før. Det er stor etterspørsel etter Jødiske veivisere på videregående skoler rundt om i landet og nettsiden jodedommen.no er aktivt i bruk. Dessuten er både DMT og Det jødiske samfunn i Trondheim (DJST) opptatt av å etablere flere møteplasser for jødiske barn og ungdom i denne, for mange, vanskelige situasjonen, med økt antisemittisme og et polarisert yringsklima.

Jødisk kulturfestival Trondheim arrangeres årlig og er et viktig utadrettet kulturtiltak som synliggjør og får fram bredden i jødisk kultur for et allment publikum, og er også et bidrag til å motvirke antisemittisme. Det samme gjelder for utstillinger og aktiviteter ved de jødiske museene i Oslo og Trondheim.

Hærverk på den jødiske gravlunden i Trondheim.

Foto: Sophie Bodd Jensen

Tenketanken *Kos & Kaos – The Nordic Jewish Network*, som ble opprettet i 2016, skaper arenaer for debatt som har som mål å få fram ulike stemmer og synspunkter, fremme kritisk tenking og bekjempe diskriminering. *Kos & Kaos* har arrangert debatter i Oslo det siste året, hvor blant annet temaer som antisemittisme og Israel-Palestina-konflikten sett fra ulike perspektiver, har blitt tatt opp. Arrangementene i Oslo har vært fulltøget.

Det jødiske samfunn i Bergen (DJSB) ble formelt etablert som frivillig organisasjon i 2021 og oppgir at de har 120 medlemmer. DJSB har som mål å bevare og videreutvikle jødisk kultur, identitet, språk, religion, tradisjoner og kulturarv i Bergen. DJSB er opptatt av å bidra til å motvirke antisemittisme i Bergen og omegn, jobber for å legge til rette for flere møteplasser, spesielt for jødiske barn og ungdom, og ønsker egne lokaler til organisasjonen.

Nettverket *Jødiske stemmer for rettferdig fred* ble etablert høsten 2023 av en gruppe jøder i Norge. Nettverket er engasjert i Israel-Palestina konflikten, for fred i Midtøsten, et fritt Palestina – og mot antisemittisme.

Dialog og et velfungerende demokrati

Mange har forenklete og stereotypiske forestillinger om både jøder og jødedom. Derfor er det fortsatt viktig å få fram at det er et mangfold blant jøder og en bredde i jødisk kultur, også i her Norge. Det er videre viktig å få fram kunnskap om jøders deltakelse og bidrag i det norske samfunnet – både i dag og historisk. Kunnskap bidrar til å motvirke fordommer. Det samme kan felles møteplasser, arenaer for dialog og felles kulturopplevelser gjøre.

Tiltak 1: Videreføre støtten til Jødiske veivisere og andre informasjonstiltak
Ansvarlig: Kommunal- og distriktsdepartementet

I statsbudsjettet for 2025 foreslås det videreført støtte til Det Mosaiske Trossamfund i Oslo og Det jødiske samfunn i Trondheim, til tiltak for å motvirke antisemittisme og til aktiviteter som gjør jødisk kultur, identitet og samfunnsliv synlig i Norge. I tillegg foreslås støtten til Jødisk museum i Trondheim, til formidling og utstillinger om antisemittisme og jødisk liv, videreført. Museet fokuserer på området fra og med Trondheim og nordover, og har også skoleungdom som målgruppe.

Det Mosaiske Trossamfund i Oslo startet i 2015 med informasjonstiltak for å øke kunnskap om jøder og jødedom i samfunnet og å bidra til å motvirke antisemittisme. Ett av informasjonstiltakene er Jødiske veivisere, hvor to unge norske jøder besøker primært videregående skoler rundt om i landet. Målet med veivisertiltaket er å synliggjøre minoriteten, få fram hvordan det er å vokse opp som minoritet i Norge, vise mangfold blant jøder i Norge, spre kunnskap og bidra til å redusere fordommer. Jødiske veivisere har vært trukket frem internasjonalt som et godt eksempel på formidling av informasjon om jøder til og av ungdom.

I informasjonstiltakene inngår utviklingen av juedommen.no hvor formålet er å formidle kunnskap om jødedommen, bredden i jødisk liv og historie og å ta opp aktuelle temaer. Målgruppen er først og fremst skoleelever på alle trinn, men også allmenheten for øvrig. Synagogebesøk for skoleklasser og barnehager er også deler av informasjonstiltakene til Det Mosaiske Trossamfund i Oslo.

Tiltak 2: Styrke den jødiske minoritetens egne organisasjoner
Ansvarlig: Kommunal- og distriktsdepartementet

Det er viktig at en så liten minoritet som den jødiske, på rundt 1500 personer, har robuste organisasjoner og ressurser til å kunne skape egne møteplasser, ikke minst for ungdommene. Regjeringen foreslår å styrke Det Mosaiske Trossamfund i Oslo og Det jødiske samfunn i Trondheim i statsbudsjettet for 2025.

Tiltak 3: Sikre gode rammevilkår for de jødiske museene i Oslo og Trondheim og Jødisk kulturfestival Trondheim
Ansvarlig: Kultur- og likestillingsdepartementet

De jødiske museene i Oslo og Trondheim formidler kunnskap om hvordan den jødiske kulturen i Norge har utfoldet seg på ulikt vis, både lokalt og nasjonalt. På den måten løfter museene fram et mangfoldig perspektiv på jødenes kultur og historie her i landet. De jødiske museene har ulike prosjekter og aktiviteter for å motvirke antisemittisme som del av sin kjernevirksomhet.

I statsbudsjettet for 2025 foreslår regjeringen å bidra med totalt 77,3 millioner kroner til Jødisk museum i Oslo til kjøp av lokaler og til rehabilitering av lokalene, fordelt med 7 millioner kroner i 2025 og resten i senere budsjettår. Museet holder i dag til i deler av en tidligere synagoge, og bevilgningen til å overta og sette i stand hele bygningen vil gi økte muligheter for formidling av jødisk historie, liv og kultur i Norge.²⁶

²⁶ Synagogen i Calmeyers gate 15B i Oslo var åpen i perioden 1921–1942. Den ble stengt av den tyske okkupasjonsmakten i 1942.

I tilskuddet til Jødisk museum Trondheim inngår også Jødisk kulturfestival Trondheim, som har blitt arrangert årlig siden 2010 og formidler jødisk liv og tradisjoner for et bredt publikum. Festivalen fungerer som en brobygger mellom jødisk kultur- og religionsutøvelse og dagens øvrige norske flerkulturelle samfunn.

Tiltak 4: Videreføre tilskuddene til dialog, debatt, samarbeid og kunnskapsutvikling på tros- og livssynsfeltet
Ansvarlig: Barne- og familiedepartementet

Regjeringen vil vurdere å øke tilskuddene til dialog, debatt, samarbeid og kunnskapsutvikling på tros- og livssynsfeltet. Kunnskap om og dialog mellom ulike tros- og livssynssamfunn kan bidra til å forebygge diskriminering og fiendtlige holdninger og handlinger på grunnlag av tro og livssyn.

Tiltak 5: Øke støtten til Stopp hatprat
Ansvarlig: Kultur- og likestillingsdepartementet

Stopp hatprat ble etablert i Norge i 2014. Kampanjen er en del av den europeiske No Hate Speech Movement, en bevegelse som ble startet av Europarådets ungdomsavdeling i 2013. Stopp hatprat har som mål å gi unge mennesker og ungdomsorganisasjoner verktøy, kunnskaper og ferdigheter som er nødvendige for å gjenkjenne hatprat, inkludert antisemittisme, og handle mot menneskerettighetsbrudd på nett. Stopp hatprat mottar driftsstøtte fra Kultur- og likestillingsdepartementet, og støtten foreslås økt.

Jødisk kulturfestival i Trondheim. Foto: Yaniv Yoshi

Tiltak 6: Styrke tilskuddsordningen mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer
Ansvarlig: Kultur- og likestillingsdepartementet

Regjeringen har i forslag til statsbudsjettet for 2025 foreslått å øke bevilgningen til tilskuddsordningen mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer med to millioner kroner. Tilskuddsordningen blir forvaltet av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og skal bidra til å fremme antirasisme og legge til rette for initiativer og aktiviteter som har til hensikt å motvirke rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer på grunn av etnisitet, religion og livssyn. Tilskuddsordningen skal evalueres i løpet av handlingsplanperioden.

Trygg digital oppvekst

Mye av hverdagen til barn og unge skjer digitalt. Regjeringen arbeider med en melding til Stortinget om trygg digital oppvekst. Det er et mål at alle barn og unge skal ha en aktiv, deltagende og trygg digital oppvekst. Meldingen bygger opp under dette målet, og skal bidra til en mer helhetlig politikk på feltet som sørger for å ivareta barns rettigheter på nett og at myndighetenes innsats er samordnet.

Sosiale medier og andre digitale plattformer har gjort det mulig for barn og unge å delta og kommunisere på nye måter, og det gir mange muligheter. Samtidig risikerer barn og unge å bli utsatt for rasisme, diskriminering og hatytringer på nett, og barn og unge med minoritetstilhørighet er ekstra utsatt. Det gjelder også jødiske barn og unge. Hets og hatefulle ytringer er tøft å stå i for den enkelte og er et brudd på barns rettigheter. Det fører også til store tap for demokratiet fordi det hindrer at barn og unge deltar i ulike fora på nett, i den offentlige debatten og at de engasjerer seg i sivilsamfunnet.

Tiltak 7: Bedre informasjon til barn og unge om rasisme, diskriminering og gruppefiendtlighet
Ansvarlig: Barne- og familiedepartementet

Regjeringen vil sørge for at informasjon og veiledning om rasisme og diskriminering på ung.no blir bedre og mer målrettet. Det skal også omfatte informasjon om gruppefiendtlighet, som for eksempel antisemittisme, antisiganisme og muslimfiendtlighet. Fagpanelet til ung.no skal styrkes med personer med særskilt kompetanse om rasisme og diskriminering. Ung.no er statens hovedkanal for informasjon, dialog og digitale tjenester til barn og unge.

NOU 2024: 3 Felles innsats mot ekstremisme

Å forebygge ekstremisme er viktig i arbeidet mot antisemittisme. Ekstremismekommisjonen vektlegger verdien av å bygge demokratisk motstandskraft i befolkningen og sikre medvirkning for utsatte grupper. Undervisningen ved freds- og menneskerettighetssentrene og Dembra foreslås styrket. Regjeringen følger i første omgang opp ekstremismekommisjonens utredning ved å utarbeide en stortingsmelding om å forebygge ekstremisme. Meldingen skal legges fram i løpet av 2025.

Tiltak 8: Styrke motstandskraften mot desinformasjon
Ansvarlig: Kultur- og likestillingsdepartementet

Feilinformasjon og desinformasjon spres på internett og sosiale medier og kan være en trussel mot demokratiet. Minoriteter kan være særlig utsatt for fordommer som skapes og spres som desinformasjon på internett.

Regjeringen vil lansere en strategi for å styrke motstandskraften mot desinformasjon som etter planen skal legges fram i løpet av våren 2025. Strategien er en del av oppfølgingen av Ytringsfrihetskommisjonens utredning. Strategien vil blant annet ta opp hvordan vi kan utvikle en mediepolitikk som bidrar til at mediene er i stand til å oppfylle sitt samfunnsoppdrag også i framtiden, og bidra til å styrke den kritiske medieforståelsen i befolkningen slik at folk blir bedre rustet til selv å vurdere hvorvidt informasjon, bilder og video er troverdige. Å sikre oppfølging av store plattformsselskaper som TikTok, Meta og Google, og påvirkningen de har på det norske ordskiftet, vil også inngå i strategien.

Kunnskap og kompetanse

Innholdet i skolen – verdier og prinsipper for opplæringen

Skolen skal være et raust, trygt og inkluderende fellesskap der elevene møter omsorg, opplever mestring og får støtte til faglig og sosial utvikling. Skolen er et sted hvor alle barn og unge møtes, og derfor har skolen et stort ansvar både for elevenes hverdag og for hvilke verdier de tar med seg videre i livet og ut i samfunnet.

Skolen har en viktig rolle for å forebygge rasistiske holdninger og skape rom for et mangfoldig fellesskap. Opplæringsloven er tydelig på at skolen skal motarbeide alle former for diskriminering og ha nulltoleranse for krenkelser som mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, inkludering, trivsel og læring. Det er en nær sammenheng mellom arbeidet mot hat, rasisme og diskriminering og arbeidet med å skape trygge og gode skolemiljøer.

Læreplanverket setter rammer for opplæringen. Gjennom hele skoleløpet får elevene helhetlig kunnskap om diskriminering og rasisme og innsikt i demokratiske verdier. Elevene skal øve seg på å tenke kritisk, ta ulike perspektiv og håndtere meningsbryting.

Meld. St. 34 (2023–2024) En mer praktisk skole – Bedre læring, motivasjon og trivsel på 5.–10. trinn

Regjeringen vil følge opp tiltakene for trygge og gode skolemiljø i Meld. St. 34 (2023–2024) En mer praktisk skole – Bedre læring, motivasjon og trivsel på 5.–10. trinn. Meldingen ble lagt fram i september 2024, og regjeringen foreslår flere viktige og helhetlige grep for å sikre bedre støtte til arbeidet med å utvikle og opprettholde trygge og gode miljøer, som for eksempel å videreutvikle digitale støtte- og veiledningsressurser, videreføre Læringsmiljøprosjektet, etablere skolemiljøteam og lage en ny og helhetlig strategi for et trygt og godt barnehage- og skolemiljø.

Kunnskap om antisemittisme skal være en del av undervisningen i skolen. Det går eksplisitt fram i samfunnsfagplanen hvor det står at elevene etter 10. trinn skal kunne gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av terrorhandlinger og folke-mord, som holocaust, og reflektere over hvordan ekstreme holdninger og ekstreme handlinger kan forebygges. Kunnskap om jødisk liv og kultur er også ivaretatt i læreplanverket.

Det kan likevel være en utfordring at lærere ikke gjenkjenner antisemittiske ytringer eller handlinger, eller at de av ulike årsaker ikke tar slike hendelser tilstrekkelig på alvor. Det har derfor vært satt i gang ulike tiltak for å øke kompetansen blant lærere om antisemittisme, holocaust, jødedom og jødisk kultur. I 2024 har regjeringen blant annet gitt midler til Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter og Falstad-senteret slik at de kan utvikle og arrangere egne kurs om antisemittisme for lærere.

Kontroversielle temaer i skolen

Demokratisk beredskap mot rasisme, anti-semittisme og udemokratiske holdninger (Dem-bra) tilbyr veiledning, kurs og nettbaserte res-surser for skoler og lærerutdanning. Målet er å styrke skolens arbeid mot ulike former for grup-pefiendtlighet, som fordommer, fremmedfrykt, rasisme, antisemittisme, muslimfiendtlighet og ekstremisme. Nettstedet *dembra.no* er en kilde til øvelser og fagstoff for lærere, lærerstudenter og lærerutdannere. Dembra er utviklet i tråd med læreplanverket, og er gratis tilgjengelig for alle.

Undervisning om konspirasjons-teorier i videregående skole

Konspirasjonsteorier er et element i mange anti-demokratiske ideologier og bevegelser som har vært på fremmarsj både i Europa, USA og globalt de siste årene. Forestillinger om fiendtlige krefter som påstås å utøve kontroll i samfunnet, kan bidra til synkende oppslutning om demokratiske prosesser og institusjoner, og bli et hinder for demokratiske løsninger som er forankret i reell demokratisk debatt. Dembra for lærerutdannere (Dembra LU) utvikler i samarbeid med kompetansemiljøer på konspirasjonsteorier (HL-senteret og NTNU) og lærerutdannere innenfor ulike fag, en forskningsbasert undervisningspakke om konspirasjonsteorier og konspirasjonstenkning rettet mot elever i videregående skole. Undervisningspakken ferdigstilles innen utgangen av 2024 og vil være tilgjengelig på dembra.no.

Barnehagens verdigrunnlag

Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver beskriver barnehagenes verdigrunnlag. Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjons-evne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn. Personalet skal forebygge, stoppe og følge opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillsmønstre, og fremme nestekjærlighet. I barnehageloven er plikten til å sikre at barna har et trygt og godt psyko-sosialt barnehagemiljø beskrevet.

Tiltak 9: Styrking av Dembra
Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Regjeringen har foreslått å styrke Demokratisk beredskap mot rasisme, antisemittisme og udemokratiske holdninger (Dembra) i statsbudsjettet for 2025.

Tiltak 10: Evaluere Dembra
Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Regjeringen har foreslått å bevilge midler til en ekstern evaluering av Demokratisk beredskap mot rasisme, antisemittisme og udemokratiske holdninger (Dembra) i statsbudsjettet for 2025. Evalueringen vil starte i 2025, med sikte på ferdigstillelse i løpet av 2027.

Tiltak 11: Styrke freds- og menneskerettighetssentrene
Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

De syv uavhengige freds- og menneskerettighetssentrene rundt om i landet²⁷ bidrar på hver sin måte til å fremme demokratiske verdier og holdninger, særlig rettet mot barn og unge. Felles for sentrene er at de bidrar med dokumentasjon, forskning, undervisning og formidling innenfor områdene demokrati, fred og menneskerettigheter, minoriteter og folkemord. Regjeringen har i statsbudsjettet for 2025 foreslått å styrke bidraget til freds- og menneskerettighetssentrene.

Tiltak 12: Gjennomgå og vurdere videreføring av nasjonal tilskuddsordning for skoleturer
Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

I tilknytning til handlingsplanen mot antisemittisme (2016–2020) ble det i 2019 opprettet en tilskuddsordning for skoleturer til tidligere konsentrasjonsleirer og minnesteder fra andre verdenskrig. Hovedvekten av det faglige innholdet skal ta for seg relevante tema knyttet til antisemittisme, hat og fordommer, fremmedgjøring og gruppetenkning, menneskerettigheter, menneskeverd og demokrati. Regjeringen vil gjennomgå tilskuddsordningen.

Tiltak 13: Styrke demokratiopplæring, kritisk tenkning og elevmedvirkning
Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Læreplanverket, og det tverrfaglige temaet demokrati- og medborgerskap, legger godt til rette for at elevene lærer om demokrati og blir aktive samfunnsborgere. Regjeringen vil styrke demokratiopplæringen gjennom å støtte skolenes arbeid med læreplanene og de tverrfaglige temaene.²⁸

²⁷ Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, Falstadsenteret, Stiftelsen Arkivet, Nansen Fredssenter, Narviksenteret, Raftostiftelsen og Det Europeiske Wergelandsenteret (EWC)

²⁸ Meld. St. 34 (2023-2024), *En mer praktisk skole – Bedre læring, motivasjon og trivsel på 5–10. trinn*, Kunnskapsdepartementet, 2024.

Tiltak 14: Få mer kunnskap om jødisk liv og antisemittisme i Norge i dag
Ansvarlig: Kommunal- og distriktsdepartementet

Kunnskap er av stor betydning både for videre politikktutvikling og for å legge til rette for at det fortsatt skal være aktivt jødisk liv i Norge. Med Handlingsplan mot antisemittisme (2016–2020) ble det satt i gang forskningsprosjekter om jødisk liv i Norge og om antisemittisme i skolen. Resultatene forelå i 2021–2022 og ga viktig kunnskap.²⁹ I 2025 vil Kommunal- og distriktsdepartementet innhente en kartlegging av kunnskapen vi har om jødisk liv i Norge i dag og skissere aktuelle forskningsbehov og -temaer framover, for eksempel om hvordan situasjonen til jødene i Norge har endret seg etter 7. oktober 2023.

Tiltak 15: Undersøke befolkningens holdninger til etniske og religiøse minoriteter hvert femte år
Ansvarlig: Kultur- og likestillingsdepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Kommunal- og distriktsdepartementet og Kunnskapsdepartementet

Å følge med på utviklingen av holdninger i samfunnet er viktig for å få en målrettet innsats mot antisemittisme. I tidsrommet 2012 til 2022 har Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) gjennomført tre undersøkelser om befolkningens holdninger til etniske og

²⁹ For mer, se Forskningsrådet: [Negotiating Jewish Identity - Jewish Life in 21st Century Norway - Prosjektbanken](#), [Skolen som mulighetsarena \(SSM\) Demokratiforståelse og forebygging av gruppebaserte fordommer - Prosjektbanken](#), [SHIFTING BOUNDARIES: Definitions, Expressions and Consequences of Antisemitism in Contemporary Norway - Prosjektbanken](#)

religiøse minoriteter, med særlig vekt på jøder og muslimer. Funnene i rapportene fra 2012, 2017 og 2022 viser en nedgang i negative holdninger til jøder, mens en ny, mindre undersøkelse vinteren 2024 viser at negative holdninger til jøder i befolkningen har økt etter 7. oktober 2023.³⁰ En ny undersøkelse av holdninger i befolkningen bidrar til å følge utviklingen over tid. Regjeringen vil iverksette en ny og fjerde undersøkelse, etter en offentlig utlysning, som skal være klar i 2027.

Tiltak 16: Kartlegge sammenhengen mellom helse og opplevd rasisme og diskriminering
Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

Personer som opplever rasisme og diskriminering, rapporterer om mer psykiske plager enn de som ikke gjør det. Diskriminering kan også få konsekvenser for den fysiske helsen. Disse sammenhengene er godt dokumentert i studier fra andre land, men det er behov for mer kunnskap om hvordan rasisme og diskriminering påvirker helsen til samer, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn i Norge. Diskriminering på grunn av religion omfattes også av tiltaket.

Regjeringen vil skaffe oversikt over hvordan tematikken er omtalt i eksisterende undersøkelser og vurdere om det er behov for å kartlegge sammenhengen mellom rasisme, diskriminering og helse nærmere.

³⁰ *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2024*, Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, 2024.

Trygghet og sikkerhet

Myndighetene har ansvaret for å ivareta sikkerheten til alle i Norge og å sette inn særskilte tiltak for grupper som er spesielt utsatt. Konflikten i Midtøsten har økt trusselen mot jødiske interesser og institusjoner her i landet. Politiet og Politets sikkerhetstjeneste (PST) har ansvar for ulike oppgaver knyttet til ivaretagelse av sikkerhet og

trygghet for grupper som er særlig utsatt for trusler. PST utarbeider trusselvurderinger. Politiet vil vurdere iverksettelse av sikkerhetstiltak blant annet ved synagoger og andre møtesteder for det jødiske samfunnet, basert på det til enhver tid gjeldende trusselbildet og andre relevante forhold.

Væpnet politi utenfor synagogen i Trondheim. Foto: Bent Vidar Lindsetmo NRK

Hatkriminalitet

Hatkriminalitet er straffbare handlinger som helt eller delvis er motivert av hudfarge, nasjonal eller etnisk opprinnelse, religion eller livssyn, seksuell orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk, funksjonsevne eller andre forhold i grupper med et særskilt behov for vern. Hatkriminalitet er en av sakstypene som over tid er framhevet i Riksadvokatens mål- og prioriteringsskriv. Det innebærer at slike saker skal prioriteres både når det gjelder å iverksette og gjennomføre etterforskning, påtalebehandling og iretteføring (føre saker for retten).

Det er etablert et Nasjonalt kompetansemiljø innen hatkriminalitet i politiet som skal heve kompetansen om hatkriminalitet i alle politidistrikter og bistå med kunnskap og veiledning innen fagfeltet. Kompetansen skal omfatte ulike deler av politiets arbeid; forebygging, etterretning, dialog og tillitskapende arbeid, etterforskning og påtalebehandling.

Det publiseres nasjonale tall over hatkriminalitet hvert år. Rapporten «Hatkriminalitet i Norge 2023» viser at det ble registrert totalt 1090 anmeldelser for hatkriminalitet i dette året. Antallet anmeldelser økte med 18 prosent fra 2022 etter en lang forutgående økning. Antallet tilfeller av hatkriminalitet med antisemittisme som motiv har ligget på mellom 15 og 20 anmeldelser i året siden antisemittisme ble innført som eget grunnlag i politiets straffesakssystem i 2018. I 2023 ses imidlertid en sterk økning, spesielt etter 7. oktober 2023.

Tiltak 17: Dialog mellom politiet og jødiske trossamfunn

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet

Handlingsplanen Mangfold, dialog og tillit: Handlingsplan for politiets arbeid (2022–2025) omhandler ulikt arbeid med mangfold, dialog og tillit. I handlingsplanen er det nedfelt som eget tiltak at politiet, nasjonalt og på politidistriktsnivå, skal ta initiativ til å etablere dialog og egnede møteplasser med ulike grupper av innbyggere. Det gjennomføres jevnlig møter med representanter for ulike trossamfunn. Det er etablert dialog mellom politiet og jødiske trossamfunn i de politidistriktene hvor disse er etablert, for å bidra til gjensidig informasjonsutveksling og kontaktpunkter i politiet.

Tiltak 18: Styrke kompetansen i politiet om hatkriminalitet

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet

Den sikkerhetspolitiske situasjonen og trusselbildet gjør at tiltak mot hatkriminalitet fortsatt er relevant i innsatsen mot antisemittisme. Nasjonalt kompetansemiljø innen hatkriminalitet ved Oslo politidistrikt har som mandat å bidra til kompetanseheving av politidistriktene og veilede politidistriktene i enkeltsaker. Kompetansemiljøet formidler også informasjon og kunnskap av nasjonal interesse, for eksempel ved økt konfliktnivå, og kan tilby veiledning i slike tilfeller. I 2024 ble kompetansemiljøet styrket ressursmessig. Det vil både øke kapasiteten til å gi politidistriktene kompetanseheving og veiledning og til å foreta analyser av hvor utsatt ulike grupper er for hatkriminalitet, blant annet hatkriminalitet motivert av antisemittisme.

Innsats mot antisemittisme utenfor Norge

I mange land utenfor Norge har det vært en kraftig økning i antisemittisme etter 7. oktober 2023. Antisemittisme er et globalt fenomen og det er behov for økt internasjonalt samarbeid. Norge skal styrke sin innsats for å bekjempe antisemittisme internasjonalt.

Tiltak 19: Dele Norges erfaringer med å bekjempe antisemittisme i internasjonale fora

Ansvarlig: Utenriksdepartementet

Norge var i 2016 et av de første landene som utarbeidet en nasjonal handlingsplan med konkrete tiltak mot antisemittisme. Norge følger også utviklingen i holdninger i befolkningen tett, gjennom undersøkelser som har blitt gjennomført hvert femte år siden 2012. Dette har økt kunnskapen om antisemittisme, og også gitt oss erfaringer med hvordan de ulike tiltakene virker. Erfaringene med Norges bekjempelse av antisemittisme har vært med på å utvikle og legge til rette for målrettede tiltak i andre land. Norge vil fortsette arbeidet for å styrke innsatsen mot antisemittisme internasjonalt, inkludert gjennom å dele våre nasjonale erfaringer.

Norge har støttet opp under det internasjonale arbeidet, ledet av USA, om å utarbeide globale retningslinjer for bekjempelse av antisemittisme. I 2024 sluttet Norge seg til «Global Guidelines for Countering Antisemitism», sammen med om lag 40 andre land og organisasjoner.³¹

Tiltak 20: Støtte tiltak for å bekjempe antisemittisme og ivareta jødisk kulturarv, innen rammen av nye EØS-midler

Ansvarlig: Utenriksdepartementet

Siden 2012 har Norge, gjennom EØS-midlene, støttet tiltak mot antisemittisme og tiltak for økt kunnskap, flerkulturell forståelse og bevaring av jødisk kulturarv, primært i Latvia, Litauen, Polen, Portugal, Slovakia, og Tsjekkia. Innsatsen har hatt som hovedfokus å bidra til at jødisk kulturarv, som en del av europeisk kultur og historie, ikke viskes ut av hukommelsen. EØS-midlene åpner også for å gi støtte til sivilsamfunnet i mottakerlandene og landenes arbeid mot antisemittisme.

³¹ For mer, se [Global Guidelines for Countering Antisemitism - United States Department of State](#)

For perioden mai 2021 til april 2028 skal Norge, Island og Liechtenstein, gjennom EØS-midlene, bidra med mer enn 3,2 milliarder euro i tilskudd til ulike prosjekter i 15 mottakerland i EU. Den nye avtalen åpner for mange samarbeidsmuligheter mellom norske institusjoner og institusjoner i de 15 EU-landene som er omfattet av samarbeidet. Av særlig betydning er samarbeidet med Polin-museet for de polske jødernes historie i Warszawa. Det er allerede etablert et nært samarbeid mellom Polin-museet og norske institusjoner som jobber med jødisk kulturarv, kunnskapsforståelse om den europeiske jødiske kulturarven og antisemittisme. Innenfor rammen av EØS-midlene vil i tillegg arbeidet for ikke-diskriminering og bekjempelse av hatefulle ytringer være et prioritert tema i samarbeidet med internasjonale organisasjoner og institusjoner, som Europarådet og EUs byrå for fundamentale rettigheter.

Tiltak 21: Styrke innsatsen for å bekjempe antisemittisme og holocaustfornektelse gjennom internasjonalt samarbeid
Ansvarlig: Utenriksdepartementet

Norge arbeider for å styrke innsatsen mot antisemittisme gjennom deltakelse i en rekke organisasjoner og allianser:

Foto: Jødiske vevisere

IHRA

Det internasjonale nettverket International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) er nærmere omtalt i handlingsplanens kapittel 3. IHRA er en viktig internasjonal møteplass for utveksling av ideer og samarbeid innen forskning og undervisning knyttet til holocaust og antisemittisme. IHRA legger til rette for nasjonale minnemarkeringer av den internasjonale holocaustdagen, som også markeres årlig i Norge. Regjeringen vil fortsatt delta og være aktiv bidragsyter i IHRA og vil samarbeide for å overvåke og motarbeide antisemittisme internasjonalt, gjennom aktiv deltakelse i IHRA og ved å lede prosesser innen rammen av IHRA.

Europarådet

Norge arbeider aktivt med en samordnet europeisk innsats mot antisemittisme innenfor rammen av Europarådet. Europarådets kompetanse og medlemslandenes egne tiltak skal virke sammen for å forhindre og forebygge antisemitiske holdninger og handlinger. Diskriminering på grunnlag av tro eller livssyn har vært i kjernen av Europarådets mandat siden organisasjonens opprettelse. Den europeiske kommisjon mot rasisme og intoleranse (ECRI) har gjennom flere år utviklet kompetanse og kunnskap på området og Europarådet har en lang tradisjon for å understøtte og bidra til å markere minnet etter holocaustofrene og bidra til å opprettholde kunnskap om holocaust, noe Norge støtter aktivt opp om.

Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)

Norge følger opp OSSEs ministerråds erklæring fra 2014 om å øke innsatsen for å bekjempe antisemittisme. Formannskapet har en egen personlig representant for bekjempelse av antisemittisme. Representanten avla i 2023 et besøk til Norge og gav blant annet en vurdering av den norske handlingsplanen mot antisemittisme. OSSEs kontor for menneskerettigheter og demokrati (ODIHR) publiserer data om antisemittisme i dialog med sivilsamfunn gjennom den digitale plattformen Hate Crime Reporting website. Regjeringen vil samarbeide nært med OSSE og ODIHR fremover om bekjempelse av fiendtlighet mot jøder og andre religiøse grupper.

De forente nasjoner (FN)

Realiseringen av FNs bærekraftsmål er et overordnet grunnlag for utarbeidelsen av alle regjeringens handlingsplaner knyttet til å fremme toleranse og bekjempe diskriminering. Norges arbeid med å fremme tros- og livssynsfrihet er i tråd med det bærende prinsippet i bærekraftsmålene om at «ingen skal utelates». FNs spesialrapportør for tros- og livssynsfrihet har en viktig oppgave i å kartlegge religiøs intoleranse og rapportere om medlemslandenes innsats for å bekjempe antisemitisk motivert diskriminering, vold og hatprat. Regjeringen ser det som nyttig å videreføre og støtte opp under FNs spesialrapportørs mandat.

Tiltak 22: Ta opp brudd på jøders rett til tros- og livssynsfrihet og intoleranse mot jøder

Ansvarlig: Utenriksdepartementet

Siden 2013 har tros- og livssynsfrihet og å fremme religiøse minoriteters rettigheter blitt satt høyt på den utenrikspolitiske dagsorden. Arbeidet er en viktig del av Norges økte satsing på bekjempelse av religiøs intoleranse, og skjer blant annet innen rammen av Den internasjonale trosfrihetsalliansen (IRFBA). Sammen med partnere både i Norge og internasjonalt arbeider alliansen for å bekjempe marginalisering og diskriminering av tros- og livssynsminoriteter, inkludert jøder.

Litteraturliste

- AMOS – Alliancen mot online antisemitisme (Jødisk Informationscenter, Nordic Safe Cities, Analyse & tall, Common Consultancy), (2023). *Online antisemitism on Facebook 2023*. Hentet fra https://nordicsafecities.org/wp-content/uploads/Online-antisemitism-on-Facebook-2023_UK_Version.pdf
- Analyse & Tall og Amnesty International Norge, (2024). *Debatten om konflikten i Midtøsten på sosiale medier*. Hentet fra https://amnesty.no/sites/default/files/2024-09/undersokelse_-_debatten_om_konflikten_i_midtosten_pa_sosiale_medier_0.pdf
- Anti-Defamation League (16.04.2024), *Audit of Antisemitic Incidents 2023*, Hentet fra <https://www.adl.org/resources/report/audit-antisemitic-incidents-2023>
- Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2024). NOU 2024:3 *Felles innsats mot ekstremisme: Bedre villkår for det forebyggende arbeidet*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2024-3/id3027182/?ch=1>
- Bjørkelo, K.A. (16.02.2022) *Mem*. Store norske leksikon. Hentet fra <https://snl.no/mem>
- Brottsförebyggande rådet (2024). *Polisanmälda hatbrott med antisemitiska motiv under hösten 2023*. Hentet fra https://bra.se/download/18.4488712e18f0fab6a6333e/1714473688213/2024_Polisanmalda-hatbrott-med-antisemitiska-motiv-under-hosten-2023.pdf
- Doctor, N., Fiennes, G., O'Connor, C. (29. Juli 2024). *NazTok: An organized neo-Nazi TikTok Network is getting millions of views*, Institute for Strategic Dialogue. Hentet fra https://www.isdglobal.org/digital_dispatches/naztok-an-organized-neo-nazi-tiktok-network-is-getting-millions-of-views/
- Eriksen, B.T., Harket, H., Lorenz, E. (2009). *Jødehat. Antisemittismens historie fra antikken til i dag*, Oslo: Cappelen Damm.
- European Union Agency for Fundamental Rights (2018). *Experiences and perceptions of antisemitism. Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU*. Hentet fra [Experiences and perceptions of antisemitism/Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU](https://www.fundamentalrights.europa.eu/en/experiences-and-perceptions-of-antisemitism-second-survey-on-discrimination-and-hate-crime-against-jews-in-the-eu)

- European Union Agency for Fundamental Rights (2024). *Jewish people's experiences and perceptions of antisemitism – EU survey of Jewish people*. Hentet fra https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2024-experiences-perceptions-antisemitism-survey_en.pdf
- Gripsgård, K. B. (20.01.2024). - *Jeg har ikke hørt «jævla kristen», liksom*. Vårt land. Hentet fra <https://www.vl.no/religion/2024/01/19/jeg-har-ikke-hort-jaevla-kristen-likksom/>
- Groth, B. (07.10.2024) *Sionisme*. Store norske leksikon. Hentet fra <https://snl.no/sionisme>
- Haanshuus, B. (2024). *Old Hate in New Media: Understandings of Antisemitism and Boundary-Making in the Norwegian Digital Public Sphere*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Hercz, E. *Antisemittisme som passer for deg* (2021). Masteroppgave, Oslo: Universitetet i Oslo. Hentet fra https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/91258/Masteroppgave_h-st2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hoffmann, C., Kopperud, Ø., & Moe, V. (2012). *Antisemittisme i Norge? Den norske befolkningens holdninger til jøder og andre minoriteter*. Oslo: HL-senteret.
- Hoffmann, C. og Moe, V. (red.) (2017). *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2017. Befolkningsundersøkelse og minoritetsstudie*. Oslo: HL-senteret.
- HL-senteret (2024), *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2024*. Hentet fra [hl-s-holdninger_til_joderogmuslimer-rapport_2024_lrv4-\(003\).pdf](hl-s-holdninger_til_joderogmuslimer-rapport_2024_lrv4-(003).pdf)
- International Holocaust Remembrance Alliance. *Working definition on antisemitism*. Hentet fra <https://holocaustremembrance.com/resources/working-definition-antisemitism>

-
- International Holocaust Remembrance Alliance, *Holocaust denial and distortion*. Hentet fra <https://holocaustremembrance.com/what-we-do/focus-areas/holocaust-denial-and-distortion>
 - JDC-International Centre for Community Development (2024). *Sixth Survey of European Jewish Community Leaders and Professionals*. Hentet fra <https://www.jdc-iccd.org/publications/sixth-european-jewish-leaders-survey-2024/>
 - Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2016). *Handlingsplan mot antisemittisme 2016–2020*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/kdd/umi/dss-handlingsplan-antisemittisme.pdf>
 - Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2021). *Handlingsplan mot antisemittisme 2021–2023 – en videreføring*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/9c3f6754f04844da971a26331b732b3f/209394-antisemittisme-web.pdf>
 - Kunnskapsdepartementet (2024), Meld. St. 34 (2023–2024). *En mer praktisk skole – Bedre læring, motivasjon og trivsel på 5–10. trinn*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-34-20232024/id3052898/?ch=1>
 - Moe, V. (red.), (2022). *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2022. Befolkningsundersøkelse, minoritetsstudie og ungdomsundersøkelse*, Oslo: HL-senteret.
 - Organization for Security and Co-operation in Europe (27.03.2024), *Conference on addressing Anti-Semitism in the OSCE region*. Hentet fra <https://www.osce.org/chairpersonship/565324>
 - Simonsen, K.B. (2023). *I skyggen av Holocaust. Antisemittisme i norsk historie 1945–2023*. Oslo: Humanist forlag.
 - Sønstebyfondet (13.01.2024). *Rørende prisutdeling i Fanehallen*. Hentet fra <https://www.no24.no/rorende-prisutdeling-i-fanehallen/>
 - Tidemann, A. (07.06.2024). *Maskinlæring*, Store norske leksikon. Hentet fra <https://snl.no/maskinlæring>
 - U.S. Departement of State (17. juli 2024). *Global Guidelines for Countering Antisemitism*. Hentet fra <https://www.state.gov/global-guidelines-for-countering-antisemitism/>

Utgitt av:
Kommunal- og distriktsdepartementet

Bestilling av publikasjoner:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
publikasjoner.dep.no
Telefon: 22 24 00 00
Publikasjoner er også tilgjengelige på:
www.regjeringen.no
Publikasjonskode: H-2561 B

Design og illustrasjon: Melkeveien Designkontor AS
Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
11/2024 – opplag 100

